

☼ שם העבודה : תרומתם של הערכה עצמית, רמת הדיפרנציאציה של העצמי, תפיסת הדחק

במשפחה ותפיסת הטיפול הדיפרנציאלי של ההורים לצמיחה אישית בקרב

אחאים לילדים עם או ללא פיגור שכלי

☼ שנה : 2006

☼ מס' קטלוגי : 532

☼ שם המגיש : ורדי איה

☼ עבודת גמר לתואר מוסמך, בה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר אילן

תקציר המחקר

בצד חוקרים הטוענים כי ילד הגדל בחברת אח עם פיגור שכלי עלול לחוות דחק ואף להיות בסיכון לפתח קשיי הסתגלות, קיימים חוקרים הגורסים כי לנוכחות ילד עם פיגור שכלי עשויות להיות השלכות חיוביות המעודדות צמיחה. הנחה זו עולה בקנה אחד עם הספרות התיאורטית והמחקרית העוסקת בתהליך ההתמודדות והצמיחה האישית כתוצאה ממשבר, לפיה דווקא בני אדם המתמודדים עם משבר מוצאים לעיתים פתרונות יצירתיים ועשויים להפוך לבני אדם בוגרים, בשלים ובעלי ביטחון עצמי, המצוידים במיומנויות פתרון בעיות והנהנים מיחסים קרובים עם בני משפחתם וחברים.

ייחודו של המחקר הנוכחי בהרחבת הידע התיאורטי והמחקרי אודות ההשלכות החיוביות של הילד עם הפיגור השכלי על אחאיו ללא הפיגור השכלי. בנוסף, מרבית המחקרים העוסקים בצמיחה אישית של אחאים לילדים עם פיגור שכלי עסקו באחאים בוגרים ואילו במחקר הנוכחי נבחנו השלכות הילד עם הפיגור השכלי על אחאים ללא פיגור שכלי בגיל ההתבגרות.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק האם קיימים הבדלים בין אחאים לילדים עם פיגור שכלי לבין אחאים לילדים ללא פיגור שכלי במשתנים הערכה עצמית ורמת הדיפרנציאציה של העצמי, המבטאים את המשאבים הפנימיים של הילד, ובמשתנים תפיסת הדחק במשפחה ותפיסת הטיפול הדיפרנציאלי של ההורים, המשקפים את האספקטים המשפחתיים בחיי הילד. בנוסף, המחקר עסק בקשרים בין המשתנים ובחן את תרומתם הייחודית והמשותפת של המשתנים לצמיחה אישית בקרב אחאים לילדים עם פיגור שכלי בהשוואה לאחאים לילדים ללא פיגור שכלי.

אוכלוסיית המחקר כללה קבוצת מחקר המונה 101 אחאים לילדים עם פיגור שכלי המתגוררים בבית המשפחה, וקבוצת ביקורת המונה 89 אחאים לילדים ללא פיגור שכלי בטווח הגילאים 13-19 שנה.

על מנת לבדוק את ההבדלים בין אחאים לילדים עם פיגור שכלי לבין אחאים לילדים ללא פיגור שכלי נעשה שימוש במספר שאלונים: שאלון הערכה עצמית מאת Rosenberg (1965) בתרגומם של Walfisch&Hobfoll (1984), שאלון לבדיקת רמת הדיפרנציאציה של העצמי מאת Haber (1984), שאלון תפיסת דחק במשפחה מאת &Bott, Muhlhauser, Overmann Berger (1998) בעיבודם של Marrero&Ingersoll (1991), שאלון יחסי משפחה מאת &Bene Anthony (1957) בתרגומו ובעיבודו של פרנקל (1968), ושאלון צמיחה אישית ממשבר מאת Park, Murch&Cohen, (1996).

במחקר הנוכחי נמצא, בניגוד להשערות המחקר, כי אחאים לילדים עם פיגור שכלי דומים לאחאים לילדים ללא פיגור שכלי בהערכתם העצמית, ברמת הדיפרנציאציה של העצמי ובתפיסת הדחק במשפחה. יחד עם זאת, בהתאם להשערות המחקר, נמצאו הבדלים בתפיסת הטיפול הדיפרנציאלי של ההורים ובצמיחה אישית. אחאים לילדים עם פיגור שכלי דיווחו באופן משמעותי יותר על הגנת יתר של האם ועל העדפת יתר של האם והאב, בהשוואה לאחאים לילדים ללא פיגור שכלי. כמו כן, הצמיחה האישית על כל מדדיה, צמיחה בתחום האישי, צמיחה בתחום החברתי וצמיחה בתחום האמונה, הייתה גבוהה יותר בקרב אחאים לילדים עם פיגור שכלי בהשוואה לאחאים לילדים ללא פיגור שכלי.

זהו ללא ספק הממצא הבולט ובעל החשיבות הרבה ביותר במחקר הנוכחי. ממצא זה עומד בסתירה למגמות הרווחות בשנות ה-60, ה-70 וה-80 לפיהן נוכחותו של ילד עם פיגור שכלי מטילה צל כבד על הוריו ועל אחאיו ומעמידה אותם בסיכון לפתח סימפטומים, כגון: דיכאון, חרדה, הפרעות התנהגות והסתגרות חברתית. מאידך ממצא זה נותן תוקף לספרות ולמחקר העוסקים בצמיחה אישית ממשבר. הולדת ילד עם פיגור שכלי והטיפול המתמשך בו מעודדים כפי הנראה שינויים חיוביים באופן בו אחאים לילדים עם פיגור שכלי רואים את עצמם, שינויים באופן בו הם תופסים את סביבתם ושינויים באשר לתוכניותיהם בעתיד. שינויים אלו חיוניים על מנת להתמודד בהצלחה עם המשבר ומשמשים קרקע פורייה לצמיחה אישית.

השערות המחקר העוסקות בקשרים בין המשאבים, תפיסת הדחק במשפחה ותפיסת הטיפול הדיפרנציאלי של ההורים לבין צמיחה אישית אוששו בחלקן: בהתאם למשוער, נמצא מתאם חיובי מובהק בין רמת הדיפרנציאציה של העצמי לבין צמיחה אישית ומתאם שלילי מובהק בין תפיסת הדחק במשפחה לבין צמיחה אישית בקרב אחאים לילדים עם פיגור שכלי, אך בניגוד לו, נמצא מתאם חיובי מובהק בין תפיסת הטיפול הדיפרנציאלי של ההורים לבין צמיחה אישית. תפיסת הטיפול הדיפרנציאלי של ההורים הייתה קשורה באופן חיובי לצמיחה אישית של אחאים לילדים עם פיגור שכלי ואחאים לילדים ללא פיגור שכלי כאחד. ההסבר לכך נעוץ ככל הנראה ביכולתם של האחאים לזהות את ההבדלים האובייקטיביים והסובייקטיביים הקיימים בינם ובין אחאיהם ובמידת הלגיטימציה אשר הם מייחסים לטיפול הדיפרנציאלי של הוריהם.

מעניין כי בעוד תפיסת הטיפול הדיפרנציאלי של ההורים הובילה אחאים לילדים עם פיגור שכלי לצמיחה בתחום האישי ובתחום החברתי, הרי שהיא הובילה אחאים לילדים ללא פיגור שכלי דווקא לצמיחה בתחום האמונה. ניתן להניח כי במשפחות לילדים עם פיגור שכלי קיימת לגיטימציה גבוהה לטיפול דיפרנציאלי של ההורים, מפאת התלות הבולטת של הילד עם הצרכים המיוחדים בזולת, ומכאן הצמיחה בתחום האישי והחברתי. לעומת זאת, במשפחות לילדים ללא פיגור שכלי, קיימת לגיטימציה מועטה לטיפול דיפרנציאלי של ההורים, מאחר והילדים הינם בריאים וללא צרכים רפואיים או סיעודיים מיוחדים. הצמיחה בתחום האמונה בקרב אחאים לילדים ללא פיגור שכלי עשויה לבטא איפוא את הצורך בחיפוש מפלט ונחמה, אשר ניתן למצוא לעיתים קרובות בחיק הדת והאמונה.

לבסוף, המחקר הנוכחי עסק בשאלה, מהי תרומתם היחסית של המשתנים לצמיחה אישית? בתשובה לשאלה זו נמצא כי גורם אחד נטל את ההגמוניה ותרם יותר מכל גורם אחר לצמיחה אישית בכל המדדים: נוכחותו של ילד עם פיגור שכלי במשפחה תרמה יותר מכל לצמיחה בתחום האישי, צמיחה בתחום החברתי וצמיחה בתחום האמונה.

תרומתו של המחקר היא כפולה: ראשית, לאורך מעגל החיים, בתקופות מחלה או זקנה, האחריות והדאגה לעתידו של האדם עם הפיגור השכלי מוטלת לעיתים קרובות על כתפיו של האח ללא הפיגור השכלי, לפיכך קיימת חשיבות רבה לשיתוף הפעולה בין אנשי הטיפול לבין האחאים ללא הפיגור

مؤسسة "شاليم"
لتطوير خدمات للشخص ذو
التخلف العقلي في السلطات المحلية

The Shalem Fund
for Development of Services for People with
Intellectual Disabilities in the Local Councils

פיתוח שירותים לאדם עם מוגבלות שכלית
התפתחותית ברשויות המקומיות

השכלי, למען רווחתו הפיזית והפסיכולוגית של האדם עם הפיגור השכלי. הבנה יסודית ומעמיקה של חווית הילדות וההתבגרות של אחאים לילדים עם פיגור שכלי עשויה לסייע לאנשי הטיפול בעבודתם ולתרום לאיכות חיים של ילדים עם פיגור שכלי ושל אחאיהם ללא הפיגור השכלי כאחד. שנית, המשאבים הפנימיים והמשפחתיים אשר נמצאו תורמים לצמיחה של אחאים לילדים עם פיגור שכלי הם ברי עיצוב, מכאן שניתן לעודד ולשפר את כושר הסתגלותם ואת צמיחתם האישית של אחאים לילדים עם פיגור שכלי.